Ե. ՏԱՐԻ ԹՒԻ 1343 — ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 15 ՅՈՒԼԻՍ 1903 — 28 ՅՈՒԼԻՍ 1903 «Ն. Տ.»

10 ՓԱՐԱ
ՏԱՐԻ ՆԻ ՏՆՕՐԻՆ
ՏԻԳՐԱՆ ՃԻՎԷԼԷԿԵԱՆ
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
20, ՊԱՊՂ ԱԼԻ ՃԱՆՏԷՄԻ, 20
Կ. ՊՈԼԻՍ

ՍՈՒՐՀԱՆԴԱԿ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

10 ՓԱՐԱ
ارمنیجه سورهامتیازی صاحبامتیازی د. جیولك
باب عالی جاده‌سی نومرو ۲۰
DIRECTION DU JOURNAL ARMÉNIEN
SOURHANTAG
20. Avenue de la S. Porte
CONSTANTINOPLE

ՆՏ ՁԻ ՏՐՈՒԱԾԻՐ ԱՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՈՒՂՂՈՒԱԾ
ՈՒԼ Է ԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
ՊԱՂՏԻՑ ՀԱՄԱՐ
12 ամիսը կանխիկ ղր. 75
6 » » » 40

ԳՈՒԱՌՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ
ԹՂԹԱՏԱՐԻ ԾԱԽՔԸ ՄԵՐ ՎՐԱՅ
12 ամիսը կանխիկ ղրշ. 100
6 » » » 50

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ՀԱՄԱՐ
ԹՂԹԱՏԱՐԻ ԾԱԽՔԸ ՄԵՐ ՎՐԱՅ
12 ամիսը կանխիկ Ֆրգ. 22
6 » » » 11

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ
ԿԸ ԸՆԴՈՒՆԻ
ԱՄԷՆ ԱՄՍՈՑ
10 ԻՆ 20 ԻՆ ԵՒ 30 ԻՆ

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄԻ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ
Մէկ անգամի համար տողը 5 դր.
Մէկ անգամէ աւելի ծանուցմանց համար մասնաւոր պայմաններ

ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐՈՎ ԿԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԻ ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ ԱՐՇԱԼՈՑՍԻՆ

Տ. ՄԵԼՔԻՍԵԹԵԿ ՍՐԲԱԶԱՆ

ԿԵՆԱԳՐԱԿԱՆ ԱՒՏՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ

Ս.

Մուրատանց Սրբազանի մահը, որուն լուրը ապրիլեան երէկ առաւօտ Գալաթայ մէջ, ընդհանուր վիշտ պատճառեց։ Անոնք որ իր գրաւոր ալեխառնութիւնները ուսումնասիրած էին, գիտէին թէ հնուս և իր եկեղեցւոյն վարչական և աւանդութեանց հաստատիմ աւանդապահ եկեղեցական մը կը հնանայ իրենց, իսկ ասոնք որ միայն տեսած էին զինքը, կը յայտարարէին թէ եկեղեցականի լրջութիւնն ու վայելչութիւնը իր վրայ ցոլացնող դէմք մը կ'անհետանայ։

Կորուստը աւելի զգալի էր մանաւանդ այն չրջանակներուն մէջ, ուր տպրնալ հանգուցեալը այնքան ատեն։ Գաղթական մանաւանդ ուր ամէն գաղափարէ չարգուեցաւ և իր տատամսեալ պաշտօնավարութեան մէջ առիթ չտուաւ խօսցնելու իր վրայ, ոչ ինք զրաղեցաւ անհատականութիւններով և ոչ ալ անհատականութիւնները զրաղեցուց իրմով։

Յիսուր զուգադիպութեամբ մը, երէկ կը կատարուէր Պէրպէրեան վարժարանի վկայականներու բաշխման հանդէսը։ Այդ տարեկան հանդիսութեան մէջ, տարիներ առաջ Տ. Մելքիսեթեկ Սրբազան իր կրթական ճառերու ամէնէն գեղեցիկները խօսած է։ Վարդապետ ու միանգամայն վարժապետ, իր սրտին ամէնէն մօտիկ նիւթը կը դպրոցը գիրն ու գրականութիւնը։ ուսուցչութիւն և ուսանողութիւն ամէն բանէ աւելի կ'ոգեւորէին զինքը, ուստի երբ խօսքը դպրոցի և գրականութեան վրայ կը դառնար, Մելքիսեթեկ Սրբազան ինքնավառուելին մը կը Ստանար և մեծ ոգեւորութեամբ կը խօսէր։

Իր բարեկամները, շատ անգամ տեսած են զինքը Գատքէօյ իր հաճոյ նուիրին մէջ (օր պանդուխտ քահանայ մը ժրաւուաք բնակէր գուցէ), չրջապատած փոքրաթիւ տղաքներով, զրոյցներ ընելով կամ ընթերցութեան կը վարժեցնէր, «Հայր մեր» ըսել կուտար ու խաչանիքի կը սորվեցնէր, յաղողակները օրնելով ու չաքարեղէններով քաղցրելով։ Իր գլխաւոր զրաղումը, միտքարութիւնն էր այս, մանաւանդ երբ պրոթ քարոյական վիշտերով լի, իր հոգւոյր պաշտօնին և մտաւոր զրաղումներուն մէջ կը փնտռէր իր մխիթարութիւնը։

Գալոյ մէջ դժխտորաբար երկու սեռուած կայ որ լաւ կը ճանչնայ Մելքիսեթեկ Սրբազանը. նախ անոնք որ 1865ին հանդիսին պատուոյ մէջ կը գրանուէին և որոնց անուանաթիւ ներկայացուցիչները միայն կան հիմայ, եւ երկրորդ անոնք որ 1885ին հրապարակի վրայ դէր մը ունէին իրենց ժողովական և իրենց խմբագիր, և կաթողիկոսական անցքերու մէջ ճանչցան Մելքիսեդեկ Սրբազանը։

Երկու խոտականներուն մէջ 20 տարուան տարբերութիւն մը կայ. սակայն այդ միջոցին բոլորովին տարբեր դէմքով եւ վիճակով կը ներկայանայ։ 1865ին սիլիճնար գլխարկով, սեւ գանգուր մազերով ու մօրուքով Պ. Գաբրիէլ Մուրատեանը՝ 20 տարի վերջ կը գտնենք պատուկ մօրուքով, վեհ երեսլիով ընթրելու կաթողիկոս մը, որ եկած է գտնել անկիւն մը իր լոգնած գլուխը եւ վշտացած սիրտը հանգչեցնելու համար։ 1865ին, Պ. Գաբրիէլն, տակաւին նոր դէմք մը Գալաթիոյ համար, կը ծանօթանայ իր մտաւոր և հրապարակային դասախօսութիւններով, մանաւանդ Գարեգին Պատրիարքի սուվին առիթ խօսած իմաստալից բանախօսութիւնները, իսկ 20 տարի վերջը իր կրօնական քարոզներով եւ կրթական բեմբասացութիւններով կը տիրէ իր ունկնդիրներու սրտին։

Այս 20 տարուան միջոցին, իր ամենէն արդիւնալից գործերէն մէկը եղած էր, ինչպէս ակնարկեցինք երէկ, Ներսիսեան վարժարանի ուղեւորութիւնը՝ իբրեւ նոյիրեալ Ս. Ծրուսաղէմի։ Ան ամէն տեղերը ուր հանդիպած էր Մելքիսեթեկ Վ., քարոզելով և հրահանգելով, նշանակելի ազդեցութիւն մը յառաջ բերած էր, մանաւանդ օտարազգիներու վրայ։ Ամէնէն աւելի ազդուած էր Թրանսիլվանիոյ Հայերուն հոգեւոր վիճակէն, որուն վրայ կը խօսէր յաճախ, ցաւով դիտելով որ կացութիւնը նոյնն է այսօր 30 տարի յետոյ, և այդ ժողովուրդեան ներկայացուցիչներն ալ հետզհետէ կը պակսին, այլասերած օտար տերունդ մը ձգելով իրենց ետին, որոնք ոչինչ գիտեն իրենց եկեղեցական աւանդութիւններէն եւ իրենց մայրերի լեզուէն։

Ս. Ծրուսաղէմի հանգուցեալ Եպայի Պատրիարքը, հակառակ իր զարգացման անբաւականութեան, ուսումնասէր եւ եկեղեցական մըն էր. ինք գլխաւոր գործնական կեանքը, պատասխանատուութիւն տանձնելու վիճակը. ուստի կը հրաժարէր չարունակ, խոստանալով սակայն ազնիկին ներկայացուց իրեն։ Ս. Յարեգին վանքին հացը ձրի ուտող կամ այդ վիճակը չանգործողներէն չէր։ Մէկ կողմէն Սիոնի մէջ կրթական եւ բանասիրական յօդուածներ կը գրէր, որոնցմէ մէկն է «Նայ օգնեա» ինձ խորագրով այնքան հոգեթրաւ մէկ ատանաւորը, և միւս կողմէ կը դասախօսէր ժառանգաւորներուն. այս միջոցին հեղինակելով նաեւ Հին կտակարանի եւ մանաւանդ Հայ. եկեղեցւոյ պատմութիւնը, որուն յառաջաբանին մէջ այնքան գեղեցիկ կերպով բացատրուած է եկեղեցւոյ ոգին։ Սակայն վանքին պիտանէն հետզհետէ կ'անձկակար և Եպայի Պատրիարք կը դժուարանար վճարել 10 ոսկի սահմանեալ թոշակը. ուստի հնարք մը պէտք էր եւ Եպայիպատրիարք յաջողեցաւ Պ. Գարեգինը ձեռնադրել վարդապետ, այս կերպով տարաձրակը կէս առ կէս դնելով, քանի որ այլ եւս արտաքին չէր իր պաշտօնը այլ իբրեւ միաբան պիտի գործէր եւ միաբանական ամէն իրաւունք պիտի վայելէր։ Սակայն Մելքիսեդեկ վ.ի այնքան աչքառութեանց փոխարէն վճարական հինգ ոսկի թոշակն ալ միաբանական չրջանակներու մէջ դժգոհութիւն և չչուկ պատճառած էր, եւ այս վերջ Մելքիսեդեկ վ. որ միջոց մը ակզբնապատճառ որ միջոց մը Մելքիսեդեկ վ. Բարնաբեանն Մարաթ վ.ի եւ կէսմիլքեճեան Մովսէս վ.ի հետ հեռացաւ միաբանութենէն։

Վանքը դրկուեցաւ կարող ձեռքերէ, սակայն գործ եւ պաշտօն չէր պակսեր Մելքիսեդեկ վ.ի համար։ Պոլսոյ մէջ ինք արդէն իբրեւ լուրջ և ուսեալ եկեղեցական լաւ համբաւ մը ուներ և իր քարոզները ախորժով կը լսուէին. քարոզելու համար չատ նպաստաւոր չէին իր ձայնն ու ձեւերը, սակայն հմտութիւն եւ պարզութիւն կար իր խօսքին մէջ. չատ լաւ գիտէր իր միտքը բացատրել, երբ մանաւանդ նիւթը կը վերաբերէր Աւետարանի ոգին և իմաստը բացատրելուն։ Անոնի խօսքերու մէջ կը խտացնէր երկար բացատրութիւններ եւ ասիկա իր գլխաւոր արժանիքներէն մէկն էր։ Տարիներ յետոյ երբ Զմիւռնիայէ վերադարձին կոչուեցաւ Գատքէօյի քարոզչութեան, ոմանք իր նախկին կորովէն և խօսելու կարողութենէն չատ բան պակասած կը գտնէին. եւ այս ալ սխալ չէր բոլորովին, որովհետեւ մէկ կողմէ իր յառաջացած տարիքը եւ միւս կողմէ իր կրած բարոյական վիշտերը այնքան ազդած էին իր սրտին, որ չատ օրեր մըտածկոտ եւ մելամաղձոտ երեւոյթ մը ուներ, եւ իր խօսքին առանձնութեան մէջ հազիւ կը սիրտուէր տեսակցելով բարեկամի մը հետ, ուրկէ կը ծածկէր իր ներքին յուզումը, սակայն իր պարզած սկզբունքներէն եւ գաղափարները կը մատնէին թէ զգուշած ցաւ մը կար իր մէջ, որ կը չարչարէր իր միտքը եւ կը սպառէր իր սիրտը։

Այս տպաւորութեան տակ քանակն էր որ իր բոլոր խօսածները հաւատարմօրէն չգնահատուէին. սակայն անտրամելի էր թէ խօսողը հմուտ մէկն էր, Հայ. Եկեղեցւոյ վարդապետ, աւետիս մտքողական նշանակութեամբ։

Տանեակ տարիներու պատմութիւնն ի Պոլիս, հանելի չրջան մը չեզաւ իրեն համար։ Հակառակ Գատրքէօյի այն դասակարգի անձերու, իրեն նկատմամբ ունեցած յարգանքին եւ նիւթական գոհացուցիչ պայմաններուն իր բոլոր բաղձանքն էր առանձնանալ վանքի մը մէջ։ Ս. Ծրուսաղէմէն հեռու մնալը պատճառներ ունէր, ինչպէս պիտի բացատրենք յառաջիկային. ուստի կը խորհէր երթալ իր ծննդավայրը Տաւէշ կամ Կիպրոսի Ս. Մակարայ վանքը։ իսկ ամէնէն վերջ կը փափաքէր երթալ Սիս, երբ Աթոռը ունենար իր պետը, եւ հոն ուսումնասիրութեամբ զբաղիլ։ Կիլիկեցիք քանիցս առաջարկեցին իրեն. ուզղակի եւ անուղղակի, ընդունիլ կաթողիկոսական պաշտօնը և այդ հանգամանքով գործել. սակայն Մելքիսեդեկ Սրբազան կը զգար թէ իրեն համար դադրած է այլ եւս գործնական կեանքը, պատասխանատուութիւն ստանձնելու վիճակը. ուստի կը հրաժարէր չարունակ, խոստանալով սակայն ազնիկին ներկայացուց իրեն։ Ս. Ծակոյեան Վ. Շահպազեան (իր նախորդ Առաջնորդութեան օրով Մանկական քարոզիչը, այժմ նոյն պաշտօնով Եզիփքէօ), որուն անդ փոխադրութեան դժուարութիւններուն առիթ ուրիշ ընթերցողի վրայ խորհելու պէտք չէր տեսներ, քանի որ անուսկին նիւթական վիճակն ալ այնքան անձկացած էր որ իր մանկտոյներուն իսկ կը դիպուէին, թէպէտ ինք դրամական խնդիր ու հաչիւ չունէր ամենեւին, եւ գասածոյն ու երբեմն չգասածոյն իսկ կը գոհանար, տալով ապացոյցը իր կատարեալ վեհանձնութեան։ Սակայն այս հանգամանքներուն մէջ կարելի չէր օգնական ալ պահել։

Անառարիկ այս վիճակին մէջ եւ քանի չաբաթուան դժնդակ հիւանդութենէ յետոյ հոգին աւանդեց Մելքիսեդեկ Սրբազան, իր կորստեան յաջորդ երեկոյին Զմիւռնիացիները իրենց վշտին հետ, Զմիւռնիացիները իրենց Առաջնորդ մը գտնելու դժուարութեան առջեւ դնելով. դժուարութիւն մը որ աւելի զգալի պիտի դառնայ, երբ օրուան տպաւորութիւնը անցնելէ յետոյ յարմարագոյն Առաջնորդը գտնելու փորձ ըլլայ։

Վաղուան թուով կը գրենք թէ՝ արդի, այսինքն 1870 Թուականէն վերջը հասած սերունդը ինչպէս ճանչցաւ Մելքիսեդեկ Սրբազանը, եւ այս առթիւ կարգ մը մանրամասնութիւններ կը հաղորդենք իր կաթողիկոսական ընտրութեան եւ Պոլիս գալու պարագաներուն վրայ։

Ա.

ԷՋՄԻԱԾՆԱՑ ՅՈՒՐՔԸ

(ՈՒՂԵՒՈՐԱԿԱՆ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ)

Աւտօթիւլ, ինչպէս կ'ըսեն տեղացիք, առաջին անգամ երեւանէն վաղարշապատ գացի կիրակի առաւօտ, մայիս 18ին։ անհամեմատ դադար ճանապարհն այս ու այն տեղը. 1½ ժամէն աւելի տեւեց գնացքը ու երբ հասանք Վաղարշապատ, պատարագը լմնցած էր. քանի մը ամիս է որ, հայ մը, առաջին անգամ բաւական գժուարութիւններէ յետոյ կրցած է յաջողիլ ճանապարհորդ փոխադրելու թոյլտուութիւնն ստանալ Սրեւանէն Էջմիածին։ Այս կողմերը ընդհանրապէս ճանապարհները չատ վատ են, միայն Երեւանէն Վաղարշապատ համեմատաբար լաճադին լաւ է։ Վերադիտել Հայը կը ջանայ հասարակութիւնը զոհացնել և ըստ կարելւոյն իր չոգեչարժ կառքին երթեւեկութեանց անկանոնութիւնները բառնալ։ Առ այժմ օրը մէկ երկու երթեւեկութիւն տեղի կ'ունենայ և տոմսակներուն գինը ռուբլին կարգը 60, իսկ երկրորդը 40 կոպէկ է։ Ս. Հայրապետը նոյն օրը երեկոյեան ժամը 3ու կէսին Էջմիածնէն մեկնեցաւ Սանահնոյ Աղբարա պատմական վանքը այցելելու, ուր իր հրամանաւ կարեւոր նորոգութիւններ տեղի ունեցեր էին։ Այս վանքը բաւական հարուստ է ընդարձակ անտառներով, և Աղեքսանդրապոլէն Տփղիս երթեւեկող չոգեկառքը նորա հողերուն մէջէն կ'անցնի։ Ս. Հայրապետէն իմացայ որ 150 հազար րուպլիի Մանթաչէվեան նուէրը՝ էջմիածնայ վանքը նորոգելու համար՝ առ այժմ կանխատես է. 50000 րուպլիի խոստում մը կայ, բայց դեռ իրականութիւն գտած չէ։ Ս. Իջմանն արքայական չատ ազդրմելի վիճակի մէջ գըտայ, տեղ տեղ նորոգութիւններ եղեր են չատ անճան կերպով, և դեռ ճերմակ ծերպերը կը տեսնուին ի զարմանս այցելուին. չիտակն ըսելով չատ տըխուր տպաւորութիւն թողուց իմ վրայ թէ՛ Ս. Էջմիածնի տաճարը եւ թէ վանքին ընդհանուր վիճակը։ Ս. Հայրապետը չատ փող կը հատաքէ, թայց իրեն դիմող չքաւորներուն կը չռայլէ։ Կովկասցիք կը դանգատին ըսելով թէ անոնք այս պատճառով ծուլութեան կը վարժուին։ Աչքի զարնելիք բան մը եթէ կայ, Գէորգեան ճեմարանն է իր 250 աշակերտներով, ու տպարանը. վանքին չուրը նմանապէս յիւսուածոյթեան արժանի է իր առատութեամբն ու քաղցրութեամբը։ Նորին Ս. Օծութիւնը բաւական գումարով յաղողած է մօտակայ ազթերակներէն անուշ չուր բերել տալ, որ արդէն դանուածին հետ միանալով, ամբողջ վանքը և չրջակայքը չուրի առատութիւն կը վայելեն։

Հոս կովկասի մէջ չուրը առատ է, բայց ցաւալի է որ Հայերը մաքրութեան չատ բարեկամ չեն, թերեւս մինչավայրը ըլլայ պատճառ։ Երեւանի մէջ և չրջակայքը բնակչութիւնը բաւական չքսնմ չատ կեղտոտ է. եթէ գրչական յանցանքով դատապարտուել մարդիկը Երեւանի պանդոկներուն մէջ մէկ կամ երկու չաբաթ բնակեցնել տրուին, հաւատացէք որ ասկից աւելի լաւ պատիժ մը չըլլար։ Մէկ քանի օթեւան որ կայ, Հայերը կը չահագործեն. բոլորն ալ կեղտոտ են, ու հոն եղողները պէտք է որ քաղցի վարժուած ըլլան. եթէ առաւօտուն կաթով սուրճ ապսպրես, անկասկած եղիր որ երկու ժամէն պիտի բերեն. սըքսան (հիմա) կ'ըսեն ու ժամերով կը սպասես, երբեմն կը պատահի որ բնաւ չբերեն։

Հոս Հայերը բաւականլաւ հայերէն կը խօսին, նամանաւանդ Ագեքսանդրապոլի մէջ. կը գանգատին կղերականներուն դէմ, որոնք ընդհանրապէս ծոյլ և անհոգ անձեր են. Տփղիսցւոց պէս վրացերէն չեն խօսիր և կը չանան որքան կարելի է մաքուր խօսիլ, իսկ Տփղիսի մէջ մաս մը Հայեր դեռ վրացերէն կը խօսին. ասկէ չուրջ 15 տարի առաջ վրացերէնը Հայոց գրեթէ գործածական լեզուն է եղեր, սակայն յետոյ հայերէն լեզուն ըսկսած են սորվիլ ու այժմ բաւական մաքուր կը խօսին, թէեւ ո՛չ երեւանի, Ալեքսանդրապոլի ու Վաղարշապատի Հայերուն չափ։ Եկեղեցական երգեցողութիւնք աւելի լաւ են այս կողմերը քան Կ. Պոլսոյ մէջ. արտասանութիւնն աւելի մաքուր ու հարազատ. սակայն կրնամ ըսել թէ դեռ չատ ճիգ ու ինամք պէտք է որ Ս. Պատարագի երգեցողութիւնները, ինչպես կ'երգեն հոս քառաձայն, արուեստին պահանջած կատարեալ ներդաշնակութիւնը ունենան. դպիրք կազմակերպին պատեհ չափ բարձրաձայն չեն երգեր, ինչպես սովորաբար Պոլսոյ մէջ։ Ն. Ս. Օծութիւնը դիտողութիւն ըրաւ ինձ թէ քառաձայն երգեցողութիւնը բաւական երկար կը տեւէ ներեկեցոյի մէջ և չրջակայքը քնակչութիւնը բաւական չգսնմ չատ կեղտոտ է. եթէ գրչական յանցանքով դատապարտուել մարդիկը Երեւանի պանդոկներուն մէջ մէկ կամ երկու չաբաթ բնակեցնել տրուին, հաւատացէք որ ասկից աւելի լաւ պատիժ մը չըլլար։ Մէկ քանի օթեւան որ կայ, Հայերը կը չահագործեն. բոլորն ալ կեղտոտ են, ու հոն եղողները պէտք է որ քաղցի վարժուած ըլլան. եթէ առաւօտուն կաթով սուրճ ապսպրես, անկասկած եղիր որ երկու ժամէն պիտի բերեն. սըքսան (հիմա) կ'ըսեն ու ժամերով կը սպասես, երբեմն կը պատահի որ բնաւ չբերեն։

Հոս Հայերը բաւականլաւ հայերէն կը խօսին, նամանաւանդ Ագեքսանդրապոլի մէջ. կը գանգատին կղերականներուն դէմ, որոնք ընդհանրապէս ծոյլ և անհոգ անձեր են. Տփղիսցւոց պէս վրացերէն չեն խօսիր և կը չանան որքան կարելի է մաքուր խօսիլ, իսկ Տփղիսի մէջ մաս մը Հայեր դեռ վրացերէն կը խօսին. ասկէ չուրջ 15 տարի առաջ վրացերէնը Հայոց գրեթէ գործածական լեզուն է եղեր, սակայն յետոյ հայերէն լեզուն ըսկսած են սորվիլ ու այժմ բաւական մաքուր կը խօսին, թէեւ ո՛չ Երեւանի, Ալեքսանդրապոլի ու Վաղարշապատի Հայերուն չափ։ Եկեղեցական երգեցողութիւնք աւելի լաւ են այս կողմերը քան Կ. Պոլսոյ մէջ. արտասանութիւնն աւելի մաքուր ու հարազատ. սակայն կրնամ ըսել թէ դեռ չատ ճիգ ու ինամք պէտք է որ Ս. Պատարագի երգեցողութիւնները, ինչպես կ'երգեն հոս քառաձայն, արուեստին պահանջած կատարեալ ներդաշնակութիւնը ունենան. դպիրք կազմակերպին պատեհ չափ բարձրաձայն չեն երգեր, ինչպես սովորաբար Պոլսոյ մէջ։ Ն. Ս. Օծութիւնը դիտողութիւն ըրաւ ինձ թէ քառաձայն երգեցողութիւնը բաւական երկար կը տեւէ ներեկեցոյի մէջ և չրջակայքը քնակչութիւնը բաւական չգսնմ չատ կեղտոտ է. եթէ գրչական յանցանքով դատապարտուել մարդիկը Երեւանի պանդոկներուն մէջ մէկ կամ երկու չաբաթ բնակեցնել տրուին, հաւատացէք որ ասկից աւելի լաւ պատիժ մը չըլլար։ Մէկ քանի օթեւան որ կայ, Հայերը կը չահագործեն. բոլորն ալ կեղտոտ են, ու հոն եղողները պէտք է որ քաղցի վարժուած ըլլան. եթէ առաւօտուն կաթով սուրճ ապսպրես, անկասկած եղիր որ երկու ժամէն պիտի բերեն. սըքսան (հիմա) կ'ըսեն ու ժամերով կը սպասես, երբեմն կը պատահի որ բնաւ չբերեն։

Հոս Հայերը բաւականլաւ հայերէն կը խօսին, նամանաւանդ Ագեքսանդրապոլի մէջ. կը գանգատին կղերականներուն դէմ, որոնք ընդհանրապէս ծոյլ և անհոգ անձեր են. Տփղիսցւոց պէս վրացերէն չեն խօսիր և կը չանան որքան կարելի է մաքուր խօսիլ, իսկ Տփղիսի մէջ մաս մը Հայեր դեռ վրացերէն կը խօսին. ասկէ չուրջ 15 տարի առաջ վրացերէնը Հայոց գրեթէ գործածական լեզուն է եղեր, սակայն յետոյ հայերէն լեզուն ըսկսած են սորվիլ ու այժմ բաւական մաքուր կը խօսին, թէեւ ո՛չ Երեւանի, Ալեքսանդրապոլի ու Վաղարշապատի Հայերուն չափ։ Եկեղեցական երգեցողութիւնք աւելի լաւ են այս կողմերը քան Կ. Պոլսոյ մէջ. արտասանութիւնն աւելի մաքուր ու հարազատ. սակայն կրնամ ըսել թէ դեռ չատ ճիգ ու ինամք պէտք է որ Ս. Պատարագի երգեցողութիւնները, ինչպես կ'երգեն հոս քառաձայն, արուեստին պահանջած կատարեալ ներդաշնակութիւնը ունենան. դպիրք կազմակերպին պատեհ չափ բարձրաձայն չեն երգեր, ինչպես սովորաբար Պոլսոյ մէջ։ Ն. Ս. Օծութիւնը դիտողութիւն ըրաւ ինձ թէ քառաձայն երգեցողութիւնը բաւական երկար կը տեւէ ներեկեցոյի մէջ և չրջակայքը քնակչութիւնը բաւական չգսնմ չատ կեղտոտ է. եթէ գրչական յանցանքով դատապարտուել մարդիկը Երեւանի պանդոկներուն մէջ մէկ կամ երկու չաբաթ բնակեցնել տրուին, հաւատացէք որ ասկից աւելի լաւ պատիժ մը չըլլար։ Մէկ քանի օթեւան որ կայ, Հայերը կը չահագործեն. բոլորն ալ կեղտոտ են, ու հոն եղողները պէտք է որ քաղցի վարժուած ըլլան. եթէ առաւօտուն կաթով սուրճ ապսպրես, անկասկած եղիր որ երկու ժամէն պիտի բերեն. սըքսան (հիմա) կ'ըսեն ու ժամերով կը սպասես, երբեմն կը պատահի որ բնաւ չբերեն։

ԿԵԱՆՔԸ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

—o—

ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԱԿԱՆԻ ՄԸ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Տրտմութիւնը՝ գրեթէ պայման. — Նեյլի եւ Հարվըրտի համալսարաններուն «Ֆութպոլ»ի մրցումը. — «Նիւ Եորքի ըղոս հարիւր»ը որ ձերեսուն ծաներ կը խլցնեն եւ կ'ինեբրա կօղիկներուն մէջէն օդի կը խմէ. — Աշխարհիս ամենեն մեծ երգեհոնը. — Նեյլի ղրջաճաարտներու թափօրը. — Վաղեմի ղրջանաարտ մը, որ 25 տարի եղած կը վարձատրուի. — 677 «Պասկուաններ» եւ «վարդապետ»ներ, երեքը Հայ. — Գիտնականի մը մանը. — Հանգեսին վերջ խրախճանութիւնները. — Հրաւառութիւններ եւ ձրախաղութիւններ. — Արձան մը որ կը հագուի եւ զարեջուր կը խմէ. — Դատաւորի մը բանախօսութիւնը. — Նեյլի համալսարանին դերը. — Դրամագլուխի եւ աշխատութեան պայքարը սկիսի վերջանայ. — Նուէր մը Գերմանիայէ։

Ա.

Նիւ-Հէյվէն, 27 Յնս.

Գրագէտ մը ըլլալս պիտանալով, անչուշտ կը զարմանաք թէ ինչո՞ւ այսքան երկար լռութիւն մը պահեցի ձեզի գրելու։ Արդեօք թո՞ղած չունէի։ Արդեօ՞ք գրիչ։ — Ո՛չ։ Հապա ինչ չունէի ուրեմն։ — Թէկի մը տրամաբանութիւն։ Երբ Մարթ Ցավհաննէսեանի պէս օրուան գրագիտուհի մը չի կրնար առանց տրամաբանութեան գրել, ա՛լ ի՞նչպէս կ'ակնկալէք որ ես գրեմ։

Ահա այսպէս, տրամաբանութիւն չունենալուս պատճառաւ չկրցայ գ.ել համալսարանական կեանքիս ամենէն մեծ դէպքին, Նեյլի եւ Հարվըրտի միջեւ խաղցած Foot-ballին, զոր այսու նըպակագրութիւնը ունենալու համար Լոնսոնի Թայմզը, Թիկատօ, Նոյոյք վրեսմիա իրենց մասնաւոր թղթակիցները զրկեր էին հոս, եւ զոր տեսնելու համար 40,000 հոգիներ եկած էին այլ եւ այլ քաղաքներէ։ «Նիւ Եորքի «400»ը անգամ եկած էր, պոյտուր գնդասեղներուն ձգելով, գէթ օրուան մը համար։

Դիտէք այս «400»ը ի՛նչ նշանաւոր մարդիկ են։ Նիւ-Եորքի ամենէն հարուստ, ամենէն գեղեցիկ, ամենէն փափկագէա անձնաւորութիւններէն 400 հոգի միացած ընկերութիւն մը կազմեր են, որուն նպատակն է միշտ նոր հանդիսներ եւ նոր վայելքներ փնտռել։ Այս ընկերութիւնն է որ իր ձիերուն գօնեաք կը խմցնէ, չուներուն համար 100,000 տոլարնոց ընթրիք կը պատրաստէ, կապիկները մանաւանդ խնամքի կը հրաւիրէ եւ կինեբրա կօղիկներուն մէջէն օդի կը խմէ։ Այո՛, այսպիսի նըշանաւոր անձնաւորութիւններ եկեր էին հանդիսատես ըլլալու խաղի մը, որ գաւառներու գումէշ կռուըցնելուն կը նմանէր։

Երեւակայեցէք իւթքանչիւր հանդիսարանի կողմն ընտրուած եւ մարզուած իննական չաղխանդամ ուսանողներ որ իրար կ'աքացին, կը ճանկառին եւ կը հրմշտկուին, մանաւանդ գծի մը վրայ դրուած կաշեայ խոշոր գնդակ մը հակառակորդ կողմին սահմանին մէջ քշել տանելու համար, և կ'ուսնենաք foot-ballի խաղը։ Հանդիսատեսներն ալ՝ երկու մասի բաժնուած՝ իրենց սիրելի հանդիսարանին դրօշներովը, ուսանողներու այս մարքառումին պատճառ քաջալերիչ բառեր կը պոռան և կը ծափահարեն։ Շիտակը այս ծիծաղելի առասպանը մասնաւոր գեղեցկութիւնը ունէր։ Նեյլի կողմնակիցք կապոյտ, և Հարվըրտ

ԳԻՐՔ Ա. ԹՎ. 19

ՆԱԽՕ ԿԱ ՆԱԽՕՑ

ՊԱՏՄՈՒԱԾՔ ՀԱՅ ԿՅԱՆՔԻՑ

ԳԼՈՒԽ ԵՐԵՍՈՒՆ ՈՒ ՄԵԿ

3.

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ։

Մինչև ցարդ ես պատմել եմ ուրիշների կյանքի մասին, որոնք ինձ հետ ապրել են։ Այժմ ես պիտի խոսեմ իմ մասին։ Ես ինձ համար ոչ մի նշանակություն չունեմ։ Ես ուզում եմ միայն ցույց տալ, թե ինչպես ես ստիպված եղա ինձ համար ստեղծել մի նոր կյանք։

Ես ծնվել եմ 1868 թվին, Ապրիլ 18-ին։ Ես ծնվել եմ Ֆրանսիայում, Ալզասում, Միլհաուզեն քաղաքում։ Իմ հայրը ֆրանսիացի էր, մայրս՝ գերմանուհի։ Ես ունեցել եմ մի քույր, որ ինձանից մեծ է երեք տարով։ Մենք մեր մանկությունը անցկացրել ենք մեր ծնողների տանը։ Մեր տունը մեծ էր, ընդարձակ, և մենք ունեցել ենք մեր առանձին սենյակները։ Մեր հայրը մեծ գործարան ուներ, որի մեջ հարյուրավոր բանվորներ էին աշխատում։ Մեր հայրը մեծ հարուստ էր։

Մեր տունը գտնվում էր գործարանի մոտ։ Մեր հայրը ամեն առավոտ գործարանը գնում էր, իսկ մենք մնում էինք տանը։ Մեր մայրը մեզ հետ էր զբաղվում։ Նա մեզ սովորեցնում էր, խաղում էր մեզ հետ, պատմություններ էր պատմում մեզ։ Մենք շատ սիրում էինք մեր մայրը։ Մեր հայրը մեզ հետ քիչ էր զբաղվում։ Նա միշտ զբաղված էր գործարանի գործերով։ Նա մեզ հետ միայն կիրակի օրերն էր անցկացնում։ Կիրակի օրերը մենք միշտ ուրախ էինք։ Մեր հայրը մեզ հետ զբոսանքի էր տանում, պատմություններ էր պատմում մեզ։ Մենք շատ սիրում էինք մեր հայրը։

Մեր տունը մեծ էր, և մենք ունեցել ենք շատ սենյակներ։ Մեր սենյակները վերի հարկում էին։ Մեր սենյակների պատուհանները դեպի պարտեզն էին նայում։ Մեր պարտեզը մեծ էր, և մենք շատ ենք խաղացել այդ պարտեզում։ Մենք ունեցել ենք մեր առանձին ծաղկանոցները։ Մենք ունեցել ենք մեր առանձին ծառերը։ Մենք ունեցել ենք մեր առանձին կենդանիները։ Մենք ունեցել ենք մեր առանձին խաղալիքները։ Մենք շատ ենք խաղացել մեր պարտեզում

ՀԳԵՄՈՆ ՂՈՒԿԱՍՅԱՆ

Ծննդեան 125-ամեակին առթիւ

Ծնած է 1845 թուին Ղարսի մարզի Ախալքալաքի գաւառի Ծրուանիս գիւղը։ Ուսանած է Թիֆլիսի գիմնազիոնին մէջ։ Ապրած է Պարսկաստանի, Ռուսիոյ, Եգիպտոսի, Ամերիկայի, Ֆրանսայի, Գերմանիոյ, Անգլիոյ, Իտալիոյ, Ռումանիոյ, Պուլկարիոյ, Թուրքիոյ, Ղրիմի, Կովկասի, Ռուսիոյ մէջ։ Ունեցած է 10 զաւակ։ Ամէն մէկ տարի ամառը կ՚անցնէր Ծրուանիս գիւղը։ Ամէն տարի ձմեռը կ՚անցնէր Պարսկաստանի մէջ։ Ամէն տարի գարնան կ՚անցնէր Եգիպտոսի մէջ։ Ամէն տարի աշունը կ՚անցնէր Ռուսիոյ մէջ։ Ամէն տարի կ՚անցնէր Ամերիկա, Ֆրանսա, Գերմանիա, Անգլիա, Իտալիա, Ռումանիա, Պուլկարիա, Թուրքիա, Ղրիմ, Կովկաս, Ռուսիա

բարեկամը Դեպրեր ու դէմքեր. — Ց. Ալիքար՝ Երբ կինը ապէ... — Բուլին Իվանն Բարեկամուհին. — Ա. Աշտարեան՝ Թիւրիմացութեան մը առիթը. — Լրագրաց:

Կ. Պոլսոյ մէջ ձեռքէ կը ծախուի և կեդրոնատեղին է ՆՇԱՆ ԷՖ. ՕԶԱՆԵԱՆի խանութը, Պահեստ Փարու թիւ 59։ կը գտնուի նաև ինչպէս Բերայի, նոյնպէս եւ Պոլսոյ բոլոր լրագրավաճառներու և ծխավաճառներու խանութներէն։

Հասը 40 փարա

ՕՍՄ. ԿԱՅՍ. ՊԱՆՔԱ

ԱՆԱՆՈՒՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

10,000,000 ՕՍՄ. ՈՍԿԻ ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԽ

ԿԵՆՏՐՈՆԱՑԵԼՈՒ Ղալաթիա

ԴԻՐՔԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ՝ Պօլիս, եհեղ-ճամի ՄԱՆԱՃԻՒՂ Բերա, Շիտակ ճամբան Թիւ 347.

ԴԱԼԱՒԻՈՐ ԴՈՐՁԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԼՕՆՏՈՆԻ ԵՒ ԲԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՄԱՍՆԱՃԻԻՂՆԵՐ

Սալոնիկ, Ստամպուլ, Այտըն, Աֆիոն-Գարահիսար, Հալէպ, Ալէքսանդրիա, Խարթում, Էնկիւրի, Պաղտատ, Պէյրութ, Պրուսա, Գասթէմոնի, Դամասկոս, Զմիւռնիա, Լառնագա, Գոհրդ, Մէքքա, Միտիլլի, Մուդանիա, Բարդ-Սաիտ, Սելանիկ, Սամսոն, Սըվազ, Իզմիր, Տրապիզոն։

Որոշուած պայմանաժամով կամ ընթացիկ հաշուով (գօնթ-գուրան) փոխառութիւն կ'ընէ, արժէքուղթեր կամ փոխանակագիրներ (քոլիյա) պահեստ առնելով։

Փոխանակագիրներ կը գնէ։

Թուրքիոյ և օտար երկիրներու գլխաւոր քաղաքներուն վրայ փոխանակագիրներ, չէքեր, վարկագիրներ ու եռագրական օրմրմօներ կուտայ։

Ընթացիկ հաշիւներ կը բանայ, արժէքուղթեր եւ արժէքաւոր առարկաներ կ'ընդունի ու կը պահէ։

Թուրքիոյ և արտասահմանի մէջ կտրօններ և փոխանակագիրներ կը գանձէ, սակարանական հրամաններ կը գործադրէ, գանազան տեսակ գրամներ կը փոխէ, կ'առնէ ու կը ծախէ։

Օսմ. Պանքան կ'ընդունի նաև որոշեալ պայմանաժամով աւանդներ (Depots de fonds) աւանդին տեւողութեան հաւասար, փոփոխական տոկոսի սակով։

Պոլսոյ գործակալութիւնը

վերոյիշեալ բոլոր գործառնութիւնները կը տեսնէ, և ասկէ զատ ապրանքներու վրայ փոխառութիւններ կ'ընէ և գնահատութեամբ և ազատ տէզոնիթոյով ապրանքներ աւանդ կ'ընդունի։

Բերայի մասնաճիւղը

նմանապէս կը կատարէ Պանքային վերոյիշեալ բոլոր գործառնութիւնները (բացի ապրանքներու վրայ կատարուածներէն), և անմիջապէս յանձնելու պայմանաւ կը գնէ և կը ծախէ զանազան վիճակահանութեանց արժէքուղթեր, ինչպէս Վիէ տը Բարիի, Բուամլէյի երկաթուղեայ, Հէլլինական կամ Բանամայի վիճակահանութեան արժէքուղթեր եւն. եւն։

Պոլսոյ գործակալութիւնը եւ Բերայի մասնաճիւղը կը ծախեն նաեւ Բուամլէյի երկաթուղեայ արժէքուղթերու բրօմեսները, և Օսմ. Պանքային Թուրքիոյ մէջ հաստատած միւս բոլոր գործակալութիւններուն նման կ'ընդունին տարեկան 2% տոկոսով մինչեւ 100 օսմ. ոսկի, ընթացիկ հաշիւ քանալով։

Օսմ. Պանքան 3½ % ֆրանսական և 3% գերմանական Ռանթներու փոխարէն գումարներ փոխ կուտայ, պզտիկ ընթացիկ հաշիւի դրութեամբ. միեւնոյն Ռանթերը՝ պահեստի դրուած արժէքուղթերու յատուկ տօսիէին մէջ կը պահուին։ Պահեստի դրուածներու քանակին աւելնալուն համեմատութեամբ և ած փոխառութիւնն ալ հետզհետէ կ'աւելնայ։

* * *

Ա.Զդ.— Թէմպէքի Բրիօրիթէ Կառավարիւ Օսմ. փոխառութեան պարտաթուղթերէն ունեցողներուն կը ծանուցուի թէ այդ թուղթերուն թիւ 9 կտրոնները, որոնց պայմանաժամը աւարտած է 1897 օգոստոսին, եթէ մինչեւ յուլիս 31/13 օգոստ. Օսմ. Պանքային չներկայացուին գանձուելու համար, չենթադրուած պիտի նկատուին։

Կ. Պոլիս, 17 յուլիս 1903 4-2

ԶԱՎՈՒԻՇ ՕՂԼՈՒԻ

ՍԻԿԱՐԻ ԹՈՒՂԹ

ԹԻՒԹԻՒՆ ԵՒ ՕՐԵՐԷՑԻ

Թիւ 14- -14 Թիւ

Այս սիկարի թուղթերը, որոնք խառնիչ նիւթը կը կրեն, իրենց ընթերցողներուն հետեւանօք մեծ յաջողութիւն գտած ըլլալով, չատ մը կեղծարարներ դէմ օրինական միջոցներ ձեռք առնուած են թէեւ, բայց կը յանձնարարուի յարգոյ յաճախորդներուն ալ, որ մանաւոր ուշադրութիւն ընեն նոյն թուղթերու տեսակին, ինչպէս նաեւ թիւթիւն կէօմրիկի թիւ 14, մեր վաճառատան յատուկ վաճառանիշին, որով հետեւ ծխավաճառներէ ոմանք, աւելի ստոյգ չտեսնելու փափաքով, յաճախորդները կը խաբեն, և մեր ընտիր ու զուտ թուղթին տեղ ուրիշ տեսակ և կեղծ թուղթեր գործ կ'ածեն։ Անոնք պարագայի մէջ կրկին ու կրկին կը յանձնարարուի մանաւորապէս ուշադրութիւն ընել Վարիս նշանին, և թիւ 34 թիւթիւն կէօմրիկի պղտոային վրայ մեր վաճառատան վաճառանիշին։ 78-59

ՀԱՄՐՏԻՑԷ ՖԷՍԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆ

Ֆէրիքէօյի մէջ, մեր հաստատած ֆէսի գործարանին արտադրած ֆէսերը չատ գեղցիկ են, և երբ թրջուին, ամանց կտակի չորցուելով, յղկորովին նոր երեւոյթ մը կը ստանան։ Մեր նպատակը արդէն սպառել կրնանք ամիսիկէ։— Մրցիլ արտասահմանէն եկած ֆէսերուն հետ՝ չափազանց ածան ծախսերով, մեր գործարանը չատ մանրիլ, և այս պայմաններուն մէջ քիչ չատով գոհ ըլլալ։ Համիտիէ ֆէսի վաճառման կեդրոնատեղին է.—

Պոլիս, Պահչեգաբու, Թրամվէյի ճաուտեն, 21 թիւ խանութը։

Գործարանս սոյն վաճառատունէն զատ, Կ. Պոլսոյ մէջ ուրիշ վաճառատուն չունի։ Մեր յարգոյ յաճախորդները յիշեալ վաճառատան մէջ կրնաք գտնել ամէն տեսեն իրենց ճաչակին հան մնմատ չատ գեղցիկ ֆէսեր, որոնց հետեւեալ գիներով կը վաճառուին։ Ասկէ առաջ 13 ղրշ.ի ծախուած մէջը աթլազով ֆէսերը 8½ ղշ.ի։— 10 ղրշ.ի ծախուած մէջը կրկնակ ֆէսլիները՝ 9 ղշ.ի,—8 ղշ.ի ծախուած մէջը խոիրով ֆէսերը՝ 5½ ղշ.ի։—5 ղշ.ի ծախուած մէջը տիպիքով ծածկուած ֆէսերը՝ 4 ղշ.ի։ Անոնք որ Համիտիէ ֆէսի գործարանին ֆէսերէն հատ մը առնելով գործածեն, մէկ կողմէն արտասահմանի ֆէսերը առնելով չպարտիր 2-3 անգամ կաղապարել տալու ճանդրմային և ապէորդ ծախքէն կ'ազատին, և միւս կողմէ ալ գեղցիկ ու դիմացկուն ֆէսեր գործածելու առիթը կ'ունենան։

Անոնք որ կը փափաքին Պոլսոյ մէջ զանազան տեղեր խանութներ բանալով մեր ֆէսերը վաճառել, պէտք է դիմեն Թաթըճօղլու Խան թիւ 52, 53, 54 սենեակները, վաճառականութեամբ զբաղող Նազարէթ և Մինրան Մուրատեան եղբայրներուն, որոնք գործարանիս առեւտրական գործերով կը զբաղին։

Համիտիէ ֆէսի գործարանը՝ Օսմ. կառավարութեան բոլոր քաղաքներուն և գաւառներուն մէջ գործակատարու և յաճախորդներու պէտք ունենալով, 27 ղշ.նոց թղթադրոյմ ղրկողներուն անմիջապէս 5 ֆէս և գործարանիս վաճառման կանոնները պարունակող ցանկը պիտի ղրկուին։

Մեր հասցէին եկած նամակներուն պատասխանները անմիջապէս կը ղրկուին։ Թէ՛ Կ. Պոլսէ և թէ Օսմ. կառավարութեան ամէն կողմերէն առնուած յանձնարարութիւնները մէկ տեսակին վրայ 50 հատէն պակաս չեն ընդունուիր։

Կ. Պոլսոյ մէջ ալ փոքրաքանակ ապրանք ծախող վաճառատուն մը մինչեւ 20 հատ կրնայ ծախել։

90-72

ԲԱՐՁՐԱԴՈՑՆ ՂԱՐԻԹԱՐԱՆ

ՊԱՐՏԻԶԱԿ

Վարժարանիս նպատակն է տալ միջնակարգ հիմնական կրթութիւն մը, հետեւելով անգլիական ու ամերիկեան նոյնօրինակ հաստատութիւններու (High school) ծրագրին։ Նոյն տեղն ալ տասկան նկատի առնելով երկրին պահանջները՝ մասնաւոր ինամք կը տարուի լեզուներու ու պետական լուսաւորութեան, ինչպէս նաեւ ֆրանսերէնի։ Անգլերէն լեզուով, որպէս զի բոլոր աշակերտները կարենան ընտանեան Անգլիերէնին։ Տնօրէնը՝ Տոքթ. Զէյմս պըրս կ'աւանդէ Տամարակալութեան դասը որ մասնաւորապէս կը յարմարցնէ ընթացաւարտները՝ գործնական կեանքի։ Առողջաբանութեան դասը կ'աւանդէ վարժարանին բժիշկը, որ միանգամայն մօտէն կը հսկէ բոլոր աշակերտներուն առողջութեանը վրայ։ Գիտական ճիւղերու դասախօսութիւնները արդիւնաւորելու համար՝ վարժարանը ունի պիտանի ու անհրաժեշտ գործիքներու ընտիր հաւաքածոյ մը։ Նորակառոյց նպատակայարմար չէնքը և նորատաց ընդարձակ հողերը՝ ամէն ժամանակէ աւելի նպատաւոր են ուշակերտներու հանգստութեան եւ առողջութեան, գիւղը ըլլալով արգէն հանրածանօթ՝ իր մաքուր օդովը ու գիւղական տեսարաններովը։ Վարժարանիս վերատացումը (Զէրդ. Տարեշրջան.) տեղի պիտի ունենայ Սեպտեմբեր 3ին (Ն. Տ.)։ Տարեմուտն է 16 Օսմ. ոսկի։ Աւելի մանրամասն տեղեկութիւններու համար գիմել անձամբ Պայըլը-Հաուզ, Կ. Պոլիս, կամ նամակով՝ Տնօրէնութեան, Գարաիգակ։ 15—5

ՀԱԳՈՒՍՏԻ ՄԵՆ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

Գ. ԼՐՄԷՆԵԱՆ ԵՒ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Գոլիս, Ստոլքաճ Համամ, Թոփխանեան խան

Թոփխանեան խանի յիշեալ մեծ վաճառատունը որ հանդերձեղինաց վաճառատուներուն էն հինը և էն նշանաւորն եղած է, մնաւ իր անունը և տեղը փոխած չէ, և իր տէրը, Գ. Լրմէնեան վաճառատան գործառնութեանց մէջ աւելի կանոնաւորութիւն մտցուցած է։

Կը ծանուցանէ յաճախորդներուն թէ Թոփխանեան խանի չորկականները զանազան անուններով և վերջերս բացուած հանդերձեղինաց վաճառատունները Գ. Լրմէնեան և Ընկ. վաճառատուներուն հետ ոչ է պարբերութիւն և կապակցութիւն չունին։ Հետեւաբար յաճախորդները կը հրաւիրուին դիմել Թոփխանեան խանի վաճառատունը։

ՀԻՒՄՆԴՈՒԹԻՒՆԷ ՎԵՐՋ՝ ՋՕՐՈՒԹԻՒՆ

Երբ անդոր և երկայն հիւանդութիւններ և անհանգստութիւններ որոնք մարմինը տկարացուցած և ընդհանուր անզօրութեան մէջ ձգած են, ի տարկէ մարդս զօրացուցիչ քանի մը կաթսայ է որ գինքը չուտով կատարեալ առողջութեան հասցնէ։

Շիշերու վրայ առօր ուշադրութիւն դնել պէտք է։

25

SCOTT'S EMULSION

աշխարհիս մէջ առաջին կարգի զօրացուցիչ դեղ մըն է և իրեն հաւասարը չկայ։ Եւ սիկայ թէ անթարմ կուտայ և թէ մարսողութիւնը կը շտապէ։ Մարմինը կը զարգացնէ և նոր հարուստ արիւն կուտայ, կենսագործութիւնը կը վերականգնէ և հիւանդութեան դիմադրելու համար ընդհանուր զօրութիւն կուտայ։ Ըստ օրէն բաղադրութիւնը թէ կերակուր և թէ դեղ է. և տկարացած զգուելութեան մը կարօտ եղած միս և զօրութիւնը առատապէս կը մատակարարէ. և սաոր անհամ օգտակար դարմանութիւնները առատ կերպ զարմանալի են։ Աշնատարկայ մեծ վտանգի մէջ գոլութիւնը երբ միս և զաւալ կը կորնչեն և հետեւապէս շատմն զրկանքի կը տկարանայ որ հիւանդութիւններու դիմաբա զօրն կ'ըլլայ։

ԸՍՊՕՅԹ ԲՆԱԿԱՆ ԹՈՒՂԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

բոլոր կերակուրներու զօրութիւնը կը պարունակէ, պժէ վատնումը կը դադրեցնէ և առողջանալ միս կը կսպէ։ Ընդ միշտ վարդադոյն փաթեթի մը մէջ և վրան ոչ պատկերակը դանուի։

Ծանուցումներ տե՛ս էջ 3։

ԻՒՆԻՕՆ

ՀՐԴԵՀԻ ԵՒ ԿԵՆԱՑ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿ.

ՀԱՍՏԱՏՈՒԱԾ 1828-1829ԻՆ Ի ԲՐԻՋ

ՎԱՆՏՈՄԻ ՀՐԱՊԱՐԱԿ, ԹԻՒ 9 ՇԷՆԵՐԻՆ ՄԷՋ

ՀՐԴԵՀԻ ՃԻՒՂ

Մինչեւ 1900 տարւոյ վերջը հատուցուած վնաս	252	միլիոն ֆրգ.
1900ին գանձուած ապահովագրին	21	» »
Դրամագլուխ եւ պահեստի դրամ	107	» »
Ապահովագրուած դրամագլուխ	19	միլիառ

ԿԵԱՆՔԻ ՃԻՒՂ

Մինչեւ 1900 տարւոյ վերջը հատուցած վնաս	120	միլիոն ֆգր.
Ընթացիկ ապահովագրութիւններ	260	» »
Դրամագլուխ և պահեստի դրամ	153	» »
1900ին գանձուած ապահովագրին	17	» »

ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՀՐԴԵՀԻ ՃԻՒՂԸ ամէն տեսակ ապահով ապրանքներ կ'ընէ թուրքիոյ մէջ, խիստ նպաստաւոր պայմաններով և գիներով։

ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԿԵԱՆՔԻ ՃԻՒՂԸ կեանքի վրայ ամէն տեսակ ապահովագրութիւններ կ'ընէ Արեւելքի համար մասնաւոր եւ զեղչեալ սակայդներով։

Ընկերութեան գրամատունն է ՕՍՄ. ԿԱՅՍ. ՊԱՆՔԱՆ

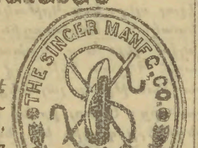
Արեւելքի ընկերութեան կեդրոնատեղին՝ ՊՕԼԻՍ, ՍՈՒԼԹԱՆ ՀԱՄԱՄ ԴԱՒԹԸՐԸ ՕՂԼՈՒԻ ԲԱՍԱԺԸ։

Մասնաճիւղ՝ Ղալաթիա, Ինալչէք խան, Գործակատ՝ Միհրան Է.Փ. Դաւիթեան

ՍԻՆԿԷՐ

ՀԱՑԹԱՑԹԻՂ ԿԱՑՍԵՐԱԿԱՆ ՊԱԼԱՏԱՆ

THE SINGER Manufacturing Cie.

Սինկէրի կարի մեքենաները՝ զուտ անգլ. պողպատէ չինուած ըլլալով, իրենց տեւողութեամբ այնքան գնահատուած են որ այնքարիս ամէն կողմերատարածուած են, և բոլոր ընտանիքները, դերձակները ու կօշկակարները լոկ Սինկէրի մեքենայ սկսած են գործածել։ Սինկէրի Ընկերութիւնը ցարդ 4005 աւելի պատուոյ վկայական և չքազրամ ստացած է բոլոր ցուցահանդէսներէն։

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂՆԵՐ ԲՈՎԱՆԴԱԿ ԹՈՒՐՔԻՈՑ ՀԱՄԱՐ

Սինկէրի մեքենաները կը վաճառուին՝

ԲԵՐԱ՝ Շիտակ ճամբայ, Պօս-Մարէրի դիմաց թիւ 343 և 343կրկին։
Շիտակ ճամբայ, կալաթա Սէրայի դիմաց։

ՂԱԼԱԹԻԱ՝ Սինկէր խան Թիւնէլին ետեւ։
Թրամուէյի կայարանին դիմաց։

ՊՈԼԻՍ՝ Սուլթան Համամ թիւ 2։
Սուլթան Պայազիտ Թրամուէյի կայարանին դէմ թիւ 13։

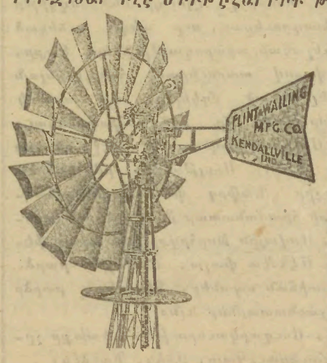
ՍԿՒՏԱՐ՝ Զարըը Պօյու թիւ 140։

Ընկերութեան ընդհանուր կեդրոնատեղին է Բերա, Միճ-Փողոց թիւ 34, կրկին Սարգիս պէյ Տիւզճանի տունը։

Կէօնէնի չգնահատելու համար վերի նշանին տակ գրուած թիւը ընել։

ՄՄԵՐԻԳԱ ԷՄԹԱԼ ԳՈՒՄԲԱՆԵԼԸ ԱՍԸ ՄԱՂԱՁԱԼԱՐԸ

ՐԻՒԶԿԵԱՐ ԻԼԷ ՄԻՒԹՒՀԱՐՐԻՒԹ ԹՈՒՄ ՊԱՂԱՐ ՎԷ գոյնաթ մտքիճայորը

Կալվանիզի չէլիքտէն մանուլ իպրս եկ թուլումպալարը, հայման վէ եաիսա պուխար մաքինալարընա ասլա լիզուտը օլմագսզըն գուշալարտան սոլ իսրաճ իթմէք իչուն զայէթ գայխաչի վէ միւքեմմէլ մաքինալար սըզար։ Ամէրիգանըն «Flint and Walling» գումբանեասը մէզգիւր եկէ թուլումպալարընըն էն ալճա վէ գուվվէթլիսինի իսլէմէքտէ տիր։

Գայմագ մաքինալարը իսէ թազէ սիւսին եաղընը վէ գայմաղընը թէգրիք իթմէք իչուն գայխաչի պիր ալէթ տիր։

Պալէատէ կկօսթերիլէն մաքինալար Գալաթատա Մահմուտիչէ ճատէսինէ 57 նիւմէրոյը Թ. ՄՈԼՏՈՎԱԳ Վէ ՇԻՒՐԻՒՐԻՒՍՈՒՆԸՆ Ամէրիգա էմմատա գումբանեասը չիւպէսինէ զայէթ էհվէն գիյմէթլէ սաթըլմագտա տըր։

Մէզգիւր մաղազատա չիֆթճիլէր ասն ալէրէճ միւգթազի օլան սաբան, օրագ վէ հաբան մաքինալարը թէրէ եաղ չզգարմագ մաքինալարը, միւտ ալէրէճլէրի, բրիճճ մաքինալարը թէրէ եաղ չզգարմագ մաքինալարը, միւտ ալէրէճլէրի, արը գովանլարը, մէվէ ալէրէճլէրի վէ սաիրէ մէվճուտ արը։ Գէգալիք Ամէրիգա մամուլաթընատն կազ մաթէօղլէրի, էլ թուլումպալարը, մաթպախ թաղըլարը վէ պահէ էեւվաթը (էզճիւմէէ Ամէրիգանըն մէհնուր վէ նէֆիս ըէնկեաընկ չիլէգը, մէվէ վէ սէզգլէ թօխունմագտըր) ֆիրեախթ օլունուր։ Գունլարտան պաշկա էլ եախօտ ասկը վէ օթառըմմա ֆանդէգլի լամպալար վէ ճէպ վէ եա օթառըմմա սաաթլար մէվճուտ պուլունմագտըր կկպ, ասլօ մօսթէհսալարընըն էնվար նէֆիսէ վէ միւքեմմէլէսի տախի սըրատըլ իւզրէ Ամէրիգատան ճէլպ իթթիրիլէսպիլիր։

ԼԻՆԻՕՆ ՕՎ ԼՕՆՏՈՆ

UNION OF LONDON

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ ՀՐԴԵՀԻ ԴԻՄ

1714ԻՆ ՀԻՄՆՈՒԱԾ Ի ԼՈՆԴՈՆ

Գրամագլուխ ..... Ա. Ո. 3,950,000

Յատկեան ապահովագիծ զուտ Ա. Ո. 1,100,000

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴՈՐՁԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

ՂԱԼԱԹԻԱ, ՅԱԿՈԲԵԱՆ ԽԱՆ, ԹԻՒ 71 ՕՍՄ. ՊԱՆՔԱՅԻՆ ԿԱՐԳԸ

Ընկերութեան գրամատուն է ՕՍՄ. ԿԱՅՍ. ՊԱՆՔԱՆ

Կ. ՊՈԼՍՈՅ գործակալութիւն՝ Շէրիֆ Փաչա խան թիւ 28 ՍԵՊՐԱԿ ՅՈՎԻԿԵԱՆ

Գործակալութիւններ գաւառային գլխաւոր քաղաքներու մէջ։

ՎԻՆՍԱՆ ՖՕՑԱՀԵԱՆ

ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ ՎԻՐԱԲՈՒԺԱԿԱՆ ԵՒ ԿՆԱԲՈՒԺԱԿԱՆ ԴԻՐՔԻՒՆԵՐՈՒ

Կ Պոլիս, Պահճէ Գարու ձէլալ պէյ Խանի կից թիւ 1

ՉԻՇՏԻՒ ՄԱՐԶԱՆՔԸ ՄԱՂԱՁԱԼ

Վերոյիշեալ վաճառատան մէջ ակնաբուժական եւ վիրաբուժական ամէն տեսակ գործիքներ ՄԵՆԱՔԱՆԱԿ են ՓՈՓՐՔԱՆԱԿ կը վաճառուին։ Ամէն տեսակ կակուղ եւ կարծր յատիկէ (քաուչուկ) առարկաներ, աճուկի կապիճներ (գաբզէ պաղը) տեսակ տեսակ գրեհներ (չիրկնակ), էլեկտրական մեքենաներ, ջերմաչափներ, հեռադիտակներ, խոշորացոյցներ, մանրադէտներ (միքրօսքոփ) փոքր և մեծ մանրադէտի սլայտիկներ, նոր տեսակ ոսկի և լէյն. ակնոցներ կը գտնուին վաճառատան մէջ։

ԳԻՆԵՐԸ ԽԻՍՏ ԱԺԱՆ

Լ.Ա ԿԱՐՏԻԷՆ

ՀՐԴԵՀԻ ԴԷՄ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿ.

26 ԱՎԸՆԻՒ ՏՂ Լ'ՕՐԼԷՐԱ ԲԱՐԻՋ

Շատ նպաստաւոր պայմաններով և գիներով կ'ապահովագրէ տուներ խաներ, մթերանոցներ, գործարաններ եւն. եւն., ինչպէս նաև առնոց մէջ գտնուած ապրանքները և կարասիները՝ թէ՛ Կ. Պոլսոյ և թէ մարզոյ թուրքիոյ մէջ.

Աբագ եւ կանոնաւոր վճարումներ

ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՀԱՄԱՐ ՏՆՕՐԷՆ

ԷՐՆԷՍԴ ԿԼԱՎԱՆԻ

ՂԱԼԱԹԻԱ, ՅԱԿՈԲԵԱՆ ԽԱՆ, 67

Գոհացուցիչ քօմիսիօններ կը տրուին ծանօթ միջնորդներու։ Տնօրէնը գործակալներ կուզէ այն քաղաքներուն մէջ ուր ներկայացուցիչ չկան։ Լաւ յանձնարարագիրներ կը պահանջուին։ 52—44

ՀԱՑՈՒՀԱՑԱՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ԱՏԱԲԱԶԱՐ

Վարժարանիս նոր տարեշրջանը պիտի սկսի Սեպտ. 9ին, (Ն. Տ.), Զատիկ շաբթի։ Դիւրութիւններու տարեմուտ կան է 12 Օսմ. ոսկի, որուն կէսը պէտք է վճարել Սեպտ. ի սկիզբը և միւս կէսը Յունուարի մէջ։ Դասընկի դաս առնողները 3, իսկ երդեհնի դաս առնողները 1 ու կէս ոսկի աւելի կը վճարեն։

Կէս առնակով Ատաթազար ուղեւորելու ևս ուրիշ դիւրութեանց համար՝ կարեւոր է որ վարժարանին գիշերօթիկ աշակերտահիները ինչպէս նաև յատկապէս տարեշրջանին նոյն վարժարանին աշակերտել փափաքող օրիորդները, իրենց անունները ղրկին՝ և կամ անձամբ կամ իրենց պատասխանին միջոցաւ ներկայանան՝ Մր. Ռ. Ռ. Փիթի, թիւ 5, Ամերիկեան Խան կ'Պոլիս մինչեւ Սեպտ. 4, (Ն. Տ.)։

Վարժարանին յայտագիրը ուղղութիւնն ալ կը ղրկուի։ Ուրիշ տեղեկութեանց համար գրել Տոքթ. Ս. Է.Փ. Դավալեանի, Առնտպեա Հիմատախտեան, Առաջադաս։ 10—2

Ա֊ժամն անտուկներ
Դիմացկուն անտուկներ
Գեղեցիկ անտուկներ

Մեր անտուկները՝ տուներուն ամէնէն անհրաժեշտ գոյքերը կը կազմեն. բայց այս անտուկները երեք յատկութիւն պէտք է ունենան. դիմացկունութիւն, ազատութիւն և ատոնց հետ մէկտեղ ժամանակին, ինչ որ քիչ մը գժուար կը համաձայնի առաջին երկու պայմաններուն հետ։ Սակայն ՄԱԳՈՒՍԻՏ Է.Ֆ. ԴՐԼԼՃՃԵԱՆ յաջողած է այս երեք պայմանները իրարու միացնել, և եթէ կ'ուզէք ունենալ ԱԺԱՆ, ԴԻՄԱՑԿՈՒՆ և ԱՂՈՒՐՈՐ անտուկներ՝ դիմեցէք

ՄԱԳՈՒՍԻՏ Է.Ֆ. ԴՐԼԼՃՃԵԱՆԻ

որուն խանութը կը գտնուի

Կ. Պոլիս, Էմին Զաղըճըլ ճ-ոցէսի

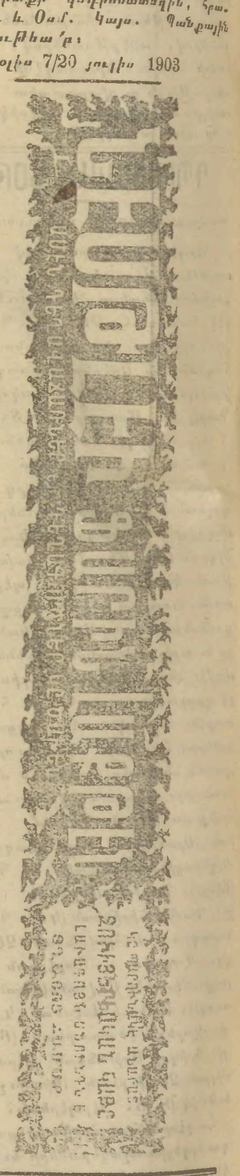
ուր ինչպէս մայրաքաղաքիս ամէն կողմերէն, նոյնպէս գաւառներէն մնտուկի ամէն տեսակ յանձնարարութիւններ ընդունուին։ 50—42

ՎԱՐԶԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

ՕՍՄ. ՀԱՆՐ. ԳԱՐՏԻ

Ա.Զդ. Բամէլիի երկաթուղիներու պարտաթուղթերուն 201րդ միհականութիւնը պիտի կատարուի 1903 յուլիս 19 Օգոստ. Այն ճիշդ կէս օրին, Օսմ. Հանրային Պարտքի կեդրոնատեղին, հրապարակաւ և Օսմ. կայս. Պանքային մասնակցութեամբ։

Կ. Պոլիս 7/20 յուլիս 1903

ՀԱՑԻ ՇԱՀԻՆ

ՄԵՆՔ ՀԱՑ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ պատրաստ և չափու վրայ հանելիքներու, Կ. Պոլիս Սուլթան Համամ, Հալուաջը խանի մօտ, թիւ 25։

Այս վաճառատան հիմնադիր, Պրուսայի Մօսկեան, տարիներէ ի վեր, իր ուղղամտութեամբ յաճախորդներուն վաստակած է համակրութիւնը գտած ըլլալով և փափաքելով իր գործառնութիւններն աւելի ընդարձակել, իրեն ընկեր-եղբայր առած է վանոն Տամլամեան անուն փորձառու երիտասարդն։ Երկու ընկերներ պիտի աշխատին, պիտի ջանան իրենց բազմամիւ յաճախորդներու գոհունակութեան արժանանալ և իրենց նշանարանն պիտի ըլլայ՝ ճշդապահութիւն և ազան ծախել շատ ծախելու համար, ինչ որ ապէ առաջ Պրուսայի Մօսկեանի ոտան էր։ Վաճառատան մէջ հրապարակին վրայ նմանը չտեսնուած վարպետ ձեռք մը միշտ ներկայ է և պատուն ունի հանել թէ պատրաստ և թէ յանձնարարուած հանդերձեղինաց լաւ և անթերի պատրաստութեան։ Կը խնդրուի ազնիւ յաճախորդներէն չմոռնալ Հանի Շահինն և յիշել թէ միայն այս վաճառատունն է որ ինքնօգնութեամբ հիմնուած է, Ալլահ պերքէթ վէրսին» գործնական գաղափարով։

Նոյնմերթ 1էն մինչեւ մայիս 1 վաճառատունն կիրակի օրերն բաց է։ Մեկ թիւ 2 ղրուշ, սակարկութիւն չկայ։